

V spomin

**Mr. ph. Breda PIRC, roj. Kolenc,
spec. med. biokem.
(15.5.1921-11.1.2016)**

V začetku letošnjega leta je umrla spoštovana kolegica mr. ph. **Breda Pirc**, specialistka medicinske biokemije, doslej najstarejša vpisana članica Slovenskega združenja za klinično kemijo (in laboratorijsko medicino) (SZKK, SZKKLM). Vodila je centralni laboratorij v Vojaški bolnišnici v Ljubljani in bila mentorica marsikateremu mlademu farmacevtu med obveznim pripravništvom, v katerega je spadala tudi medicinska biokemija.

Celo življenje je bila zelo navezana na rojstni kraj Zagorje ob Savi, na starše, brate in širšo družino. Na zagorsko domačijo se je rada vračala do poznih let, vse dokler so ji zdravje in okoliščine to dopuščale.

»Uka žeja« je učenko Bredo Kolenc jeseni 1932 pripeljala v II. državno realno gimnazijo na Poljanah v Ljubljani. V Slovenskem šolskem muzeju hranijo Izvestja (kasneje poimenovana Letna poročila) te gimnazije za čas, ko jo je obiskovala Breda Kolenc. Iz obilice podatkov izluščim, da je štiri razrede nižje gimnazije končala 1936 z odličnim uspehom in bila oproščena nižjega tečajniškega izpita (male mature). Po prav dobrem uspehu v prvih treh letnikih višje gimnazije je z odličnim izdelala osmi razred. Junija 1940 je z odliko opravila pisni del višjega tečajniškega izpita (velike mature). O ustnem izpitu pri maturi podatkov zanjo in druge odličnjakinje nisem našla, zato sklepam, da jim ga po takratni šolski zakonodaji najbrž ni bilo treba opravljati (1). Po maturi se je jeseni 1940 vpisala na študij farmacije v Zagrebu (2); farmacevtski odsek je tedaj še spadal pod Filozofsko fakulteto.

Druga svetovna vojna njej in njeni družini ni prizanesla. Uredništvo Farmacevtskega vestnika je pričelo leta 1961 objavljati spomine farmacevtov, udeležencev NOB. Magistra je leta 1963 v pisnem prispevku osvetlila dogodke, povezane z eno od treh najpomembnejših partizanskih apotek na ozemlju IV. operativne cone, in jih tako rešila pozabe. Julija 1944 je na poziv apotekarskega referenta v sanitetnem odseku štaba te cone odšla v partizane; poverili so ji vodenje terenske lekarne Jelen. Zaradi

konspiracije je bil tudi tu prostor za lekarno z zalogo zdravil in sanitetnega materiala izkopan drugje kot bunker, kjer je bivalo lekarniško osebje. Ko so se vojaške razmere poslabšale, so lekarno Jelen proti koncu leta 1944 preselili z Moravškega bolj proti Zasavju v vas Lipovica, uro hoda od Izlak, podzemni bunker za osebje pa so si zgradili nad vasjo Mlinše. Med pomočniki, ki so Bredi pomagali pri delu, je bil tudi njen najmlajši brat Vlado Kolenc, študent montanistike. V bunkerju so prebivali poleg lekarniškega osebja še člani gospodarske komisije. Drugega februarja 1945 pozno popoldne so bunker po naključju odkrili Nemci, ko so v snegu »zasledovali odredove obveščevalce« (3). Enega od prebivalcev bunkerja so ustrelili pri izhodu, vse druge (9 moških in 5 žensk) so zajeli in gnali na sedež gestapa v Trbovlje. Doživeli so različne usode, skoraj polovica jih je izgubila življenje. Štirje so bili uvrščeni med sto talcev, pripeljanih 12. februarja 1945 iz zaporov v Mariboru, Celju in Trbovljah v Stranice pri Frankolovem; tam so jih iz podivjanega maščevanja, enega najhujših nad slovenskim prebivalstvom, obesili na jablane ob cesti. Triindvajsetega marca 1945 so na obrežju Save pri Radečah med 17 jetniki, odbranimi v trboveljskem zaporu, ustrelili tudi mladega Vlada Kolenca. Te brezumne smrti njegovi domači niso mogli nikoli preboleti. Dva moška iz bunkerja sta bila poslana v koncentracijsko taborišče. Drugima dvema, uradno dezerteljema iz nemške vojske, so sodili pred vojaškim sodiščem. Breda Kolenc je prestala stroga zasliševanja in bila obsojena na zaporno kazen (3, 4, 5). Dislocirane lekarne-bunkerja z zdravili in obvezili Nemci niso nikoli odkrili. Ta dragocena zaloga je bila uporabljena za slovenske borce in prebivalce (6). Po vojni se je preizkušeno dekle spet vrnilo v predavalnice in laboratorije Univerze v Zagrebu. V šolskem letu 1945/1946 se je vpisala v tretji letnik na takrat že samostojno Fakulteto za farmacijo. Diplomirala je 2. decembra 1948 (2). Kot farmacevtko so jo zaposlili v sanitetni službi JLA (nisem našla letnice). Sprva je še stanovala v Zagorju in se v službo vozila z vlakom. Od 1956 je bila receptarka v lekarni Vojaške bolnišnice v Ljubljani (7). Okrog leta 1960 jo je zdravnik Miha Žemva, dr. med. (1912-2005), predstojnik centralnega laboratorija v tej bolnišnici, povabil v medicinsko biokemijo. Na novem delovnem mestu se je pod njegovim vodstvom pričela poglobljeno seznanjati s področjem, drugačnim od klasične farmacije. Po invalidski upokojitvi doktorja Žemve je magistra Pirc prevzela vodenje centralnega laboratorija (8). Februarja 1971 je opravila specialistični izpit iz medicinske biokemije (9). V vzorno urejenem laboratoriju je nadaljevala delo svojega predhodnika, spremljala nove dosežke v stroki in jih upoštevala v praksi. Kot predstojnica je bila do

svojih sodelavcev zelo razumevajoča. Vse, ki so se ob delu šolali naprej na različnih stopnjah, je spodbujala, naj študij dokončajo, in jim pri tem naklonjeno pomagala.

Centralni laboratorij v Vojaški bolnišnici je bil med tistimi uradno določenimi laboratoriji, v katerih smo mladi farmacevti lahko opravili predpisani del pripravništva. V njem smo se prvič srečali s praktičnim delom v klinični biokemiji za hospitalne in ambulantne bolnike. Za nas, mlade nadebudneže, je bilo presenetljivo in razveseljivo, da smo v Vojaški bolnišnici delali v prostornem laboratoriju, nameščenem v namensko zidani stavbi. Drugod so laboratorijsko službo tedaj še radi odpravili v izpraznjene dele starih stavb. Laboratorij v tej bolnišnici se je odlikoval z natančno premišljeno razporeditvijo prostorov in notranje opreme. Na voljo so nam bili laboratorijski merilni instrumenti, sodobni za tisti čas. Opisala sem svojo izkušnjo iz leta 1972. To je bil čas tik preden je avtomatizacija v Sloveniji pričela obotavljivo prestopati prag nekaterih največjih klinično-biokemičnih laboratorijev, v preostalih pa so začeli resno razmišljati, kako načrtovati opremo za ne tako oddaljeno prihodnost. Kot zvesta članica Farmaceutskega društva Slovenije (FDS) je bila Breda Pirc v dveh zaporednih mandatih med 1961 in 1963 izvoljena v nadzorni odbor tega društva (10, 11). V zahtevnem času pred ustanovitvijo sekcije za medicinsko biokemijo, ko so se naši starejši kolegi odločali med več možnostmi, so ji zaupali mesto v 4-članskem iniciativnem odboru; pripravil je prvi sestanek nove sekcije pri FDS (12). Konec leta 1981 smo slovesno praznovali 20. obletnico delovanja sekcije za medicinsko biokemijo pri Slovenskem farmaceutskem društvu (SFD). Med kolegi, ki so tedaj prejeli društveno »priznanje za 20-letno uspešno sodelovanje«, je bila tudi Breda Pirc (13).

Upokojila se je spomladi 1978.

Znano je, da je v svojem ljubljanskem domu vedno z odprtim srcem sprejemala študirajoče otroke sorodnikov, prijateljev ali znancev iz drugih krajev. Marsikdaj so bili mladi ljudje poleg udobne sobe deležni tudi jedil iz njene izvrstne kuhinje.

Zadnjih 12 let je preživela v domu starejših na Taboru v Ljubljani in dostojanstveno prenašala pojemanje telesnih moči. Umrta je 11. januarja 2016 v 95. letu starosti. Med sorodniki, ki so jo 19. januarja spremljali na zadnji poti na Žalah, ni bilo njenega tako ljubljenega edinca, umrl je pred materjo.

Magistri Pirc sem hvaležna za znanje in potrebno ročno spretnost, ki sem jo začela pridobivati v njenem laboratoriju na začetku strokovne poti. Stažisti smo

čutili, da smo dobrodošli in sprejeti. (Nekaj je k našemu navdušenju pomagala okoliščina, da so se nam po diplomi prihodnje skrbi še skrivale pod rožnato tančico.) Topel človeški odnos sva z izkušeno kolegico ohranili vsa kasnejša desetletja. Ko pa sem segla po pisalu, da se poklonim njenemu spominu, sem presenečena ugotovila, da iz plodnega življenja te žene poznam le malo res potrjenih dejstev. Zato sem hvaležna za podatke in spomine ljudem, ki so pokojnico dobro poznali, tako magistrini nečakinji gospe prof. Tanji Kolenc Koprivc, magistrinima sodelavkama farmacevtkama Tatjani Rezar, spec. med. biokem., in Cvetki Muha. Pristrčno se zahvaljujem tudi kolegici Mirjani Zupančič, mag. med. biochem., da je priskrbela uradne podatke z Univerze v Zagrebu. Brez njihove pomoči bi bil ta zapis mnogo revnejši.

Pomagala sem si tudi z viri in literaturo:

1. Izvestja in Letna poročila II. državne gimnazije v Ljubljani za šolska leta od 1932/1933 do 1939/1940. Slovenski šolski muzej, Ljubljana, Plečnikova 1
2. Arhivski podatki o vpisih študentov in datumih njihovih diplom. Dekanat Farmaceutsko-biokemične fakultete Vseučilišča v Zagrebu. Zagreb, Ante Kovačića 1, maj 2016
3. Pirc B. Moji spomini na lekarno »Jelen«. Farm Vestn 1963; XIV (1-3): 41-43
4. Raspotnik S(lavko) (1911-1978). Avtobiografija. Tipkopis, Trbovlje, februar 1965: 14-15. Hrani Marta Kramberger
5. Guštin D. Za zapahi: prebivalstvo Slovenije v okupatorjevih zaporih 1941-1945. Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2006: 216
6. Poročilo dr. Milana Červinka – Žige z dne 27.2.1945 sanitetnemu oddelku Glavnega štaba NOV in POS o stanju sanitete v IV. operativni coni Slovenije zaradi sovražnikove ofenzive. V: Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem 1941-1945. Sekcija za partizansko saniteto Slovenskega zdravniškega društva - Zveze zdravniških društev. Knjiga 3, dok. št. 98. Ljubljana 1984: 697
7. Ustni podatek mr. ph. Brede Pirc, dan Marti Kramberger 9.11.2002 v Fabianijevi ul. 27 v Ljubljani
8. Kramberger M. Prispevek Miha Žemve, dr. med., spec. med. biok., pri nastajanju in razvijanju klinične biokemije v Sloveniji po drugi svetovni vojni. SZKK, Ljubljana, 2011: 31
9. Novi specialisti. Farm Vestn 1971; XXII (1-4): 93
10. XI. redni letni občni zbor FDS dne 21.4.1961. Farm Vestn 1961; XII (9-12): 184
11. XII. redni letni občni zbor FDS dne 12.5.1962. Farm Vestn 1962; XIII (7-10): 145
12. Zapisnik 3. redne seje upravnega odbora FDS dne 23.6.1961. Farm Vestn 1961; XII (1-4): 83
13. Arhiv društva SZKKLM, Ljubljana, Dunajska 22

Marta Kramberger